

Економічні науки

УДК 330.341.1

Пацарнюк Олексій Васильович

аспірант

*Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана*

Пацарнюк Алексей Васильевич

аспирант

*Киевского национального экономического
университета имени Вадима Гетьмана*

Patsarnyuk Alexey

Postgraduate of the

Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman

**ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ІННОВАЦІЙ ЯК ОБ'ЄКТА АНАЛІЗУ ТА
АУДИТУ**

**ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ИННОВАЦИЙ КАК ОБЪЕКТА
АНАЛИЗА И АУДИТА**

**ECONOMIC CONTENT OF INNOVATION AS AN OBJECT OF
ANALYSIS AND AUDIT**

***Анотація.** У статті розглянуті сучасні погляди науковців на сутність поняття «інновація» та взаємозв'язок з економічним розвитком. Піднято питання нормативно-правового регулювання новацій та інноваційної діяльності а також їх підходів та оцінки на рівні суб'єктів господарювання. Окрему увагу приділено питанню залежності зміни рівня прибутку підприємства після запровадження інновацій та які фактори можуть на це впливати. Запропоновано авторський підхід до змісту інновацій як об'єкта аналізу та аудиту а також поетапне бачення інноваційного процесу.*

Ключові слова: інновація, економічний розвиток, інноваційна діяльність, аналіз, аудит.

Аннотація. В статті розглянуті сучасні погляди учених на сутність поняття «інновація» і взаємозв'язок з економічним розвитком. Піднято питання нормативно-правового регулювання новаций і інноваційної діяльності, а також їх підходів і оцінки на рівні суб'єктів господарської діяльності. Особливу увагу приділено питанню залежності зміни рівня прибутку підприємства після впровадження інновацій і які фактори можуть на це впливати.

Представлено авторський підхід до змісту інновацій як об'єкта аналізу та аудиту а також покрокове бачення інноваційного процесу.

Ключевые слова: инновация, экономическое развитие, инновационная деятельность, анализ, аудит.

Summary. The article examines modern views of scientists on the essence of the concept of "innovation" and the relationship with economic development. The issues of regulatory regulation of innovations and innovation activities, as well as their approaches and evaluation at the level of economic entities are raised. Particular attention is paid to the dependence of changes in the level of profit of the enterprise after the introduction of innovations and what factors can influence it.

The author's approach to the content of innovation as an object of analysis and audit is offered, as well as a step-by-step vision of the innovation process.

Keywords: innovation, economic development, innovation, analysis, audit.

Постановка проблеми. Останнім часом питання переходу від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки набувають все більшої актуальності. Аналіз поточної ситуації щодо інноваційної діяльності в Україні, представлений у схваленій

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року», свідчить про наявність цілої низки проблем на всіх етапах трансформації ідеї в інноваційну продукцію. Проблеми, що передбачається вирішити за допомогою реалізації зазначеної Стратегії, носять комплексний характер, включають правові, фінансові, економічні, освітні, соціальні, комунікаційні та інші аспекти. Одним з важливих завдань є збільшення частки інноваційних підприємств у загальній кількості підприємств, що має становити не менше 30 відсотків, у той час, як у 2017 році їх налічувалося лише 16,2 відсотка [22]. Враховуючи важливість питань оцінки та аналізу інновацій на всіх етапах їх реалізації, потрібно дослідити економічний зміст інновацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інновації та інноваційна діяльність як на рівні держави, так і на рівні окремих підприємств, є об'єктом досліджень багатьох сучасних науковців, серед яких Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук [1], В. Д. Бабич [2], О. О. Безпрозванних [3], Г. С. Волобуєв [4], О. І. Гарафонова [5], О. В. Гончаренко [6], О. І. Дідченко, О. Ю. Бибочкіна [7], В. В. Зянько, І. Ю. Єпіфанова, В. В. Зянько [10], В. Костецький [11], П. М. Коюда, І. А. Шейко [12], Н. П. Круш [14], І. Луциків [15], Ю. В. Макогон, Т. С. Медведкін [16], Р. Мюллер (R. Muller) [18], В. С. Найдюк [19], Т. В. Романчик [24], О. М. Семенюк [25], В. П. Соловійов [26], Л. І. Телишевська, О. В. Птащенко, К. О. Колєдіна [27], М. І. Диба, О. М. Юркевич [28], П. С. Харів [29], А. М. Хімченко, О. О. Махнович [30], В. І. Чобіток [31], М. В. Чорна, С. В. Глухова [32], О. В. Чумак [33], Й. Шумпетер [34] та інші.

Не зважаючи на достатньо ґрунтовні напрацювання у визначенні інноваційних процесів, формулюванні сутності понять, описі інноваційної структури економіки, сутність інновацій з точки зору їх розгляду як об'єкта аналізу та аудиту є малодослідженою.

Мета статті полягає у систематизації підходів сучасних вітчизняних науковців до визначення сутності поняття «інновація» та обґрунтуванні доцільності розгляду інновацій як об'єкта аналізу та аудиту.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні не викликає сумнівів взаємозв'язок науково-технічного прогресу і економічного зростання. За часів А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса економісти розуміли роль досягнень у сфері техніки і технологій у забезпеченні економічного розвитку. З розвитком промисловості стає наочною можливість збільшити виробництво продукту за рахунок винаходу машин і устаткування, які полегшують роботу людей і скорочують час на виготовлення одиниці продукції. Поєднання науки, техніки, економіки, підприємництва і управління відкриває нові можливості в розвитку держави [16].

Нобелівський лауреат Р. Солоу (R. Solow) на підставі розрахунків за матеріалами статистики США за період з 1909 по 1957 рр. довів, що найбільш впливовим фактором економічного зростання є технічний прогрес, а не капітал, як вважалося до тих пір [9, с. 13].

Водночас ґрунтовні дослідження у сфері інноваційного розвитку розпочалися ще наприкінці XIX ст. Відомі вчені-економісти М. І. Туган-Барановський, М. Д. Кондратьєв, Й. Шумпетер вивчали проблеми ділових циклів, нерівномірності розвитку економіки, впливу науково-технічного прогресу на процеси відтворення.

У роботі М. І. Туган-Барановського «Промислові кризи у сучасній Англії, їх причини і вплив на народне життя» (1894 р.) розкрито розуміння циклічного характеру економічного розвитку і того, що наукові відкриття і технічні вдосконалення поглинають позикові капітали та стимулюють виробництво. Пізніше М. Д. Кондратьєв, досліджуючи статистичні показники чотирьох провідних капіталістичних країн – Англії, Франції, Німеччини та США за період більше 100 років, виявив підтвердження існування великих циклів, що розвиваються за хвилями, які тривають

близько 50 років. Зазначені хвилі викликають зміни в економічному житті суспільства, що супроводжуються змінами у техніці, виробництві, появою нових ринків збуту, а також певними періодами нестабільності – революціями, соціальними протестами, політичними кризами тощо. Зазначений спад породжує активізацію інноваційної діяльності, створення нових сфер виробництва, додаткових робочих місць, технологічні прориви, що стають основою виходу з кризи [10; 16; 28].

Загальноприйнятим вважається, що термін «інновація» в науковий обіг ввів австрійсько-німецький економіст Й. Шумпетер у своїй праці «Теорія економічного зростання» (1911 р.). При цьому інноваціями він вважав зміни з метою впровадження та використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків та форм підприємств у промисловості [34].

Англійський економіст К. Фрімен продовжив дослідження економічних циклів, розглядаючи хвильовий підйом не тільки як результат впровадження радикальних інновацій в одній чи декількох галузях та їх подальшого зростання, але і як процес дифузії нових технологій від секторів-лідерів до всієї економічної системи. При цьому поширення технологій стає результатом інституційних змін, зокрема кооперації та конкуренції в підприємницькому секторі, організації науково-дослідної діяльності, участі держави в стимулюванні інноваційної діяльності [10, с. 7; 28, с. 14].

За словами В. І. Захарченка, сьогодні рівень і темп розвитку інноваційної сфери закладає підвалини стійкого економічного зростання і розмежовує багаті та бідні країни [9, с. 14]. Продовжуючи ідеї М. Д. Кондратьєва, Й. Шумпетера і К. Фрімена, науковець описує періодизацію основних хвиль інноваційного розвитку, представлену у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика циклів інноваційного розвитку

Період	Опис циклу	Характеристика факторів			
		Стан науки та освіти	Транспорт і зв'язок	Енергетичні ресурси	Універсальний дешевий ресурс
I 1780 – 1840 рр.	Промислова революція: фабричне виробництво текстилю	навчання на робочому місці, в університеті, наукові товариства	канали і ґрунтові дороги	енергія води	хлопок
II 1840 – 1890 рр.	Превалювання пару та залізниць	масова початкова освіта, перші технічні вищі навчальні заклади	залізниця, телеграф	енергія пари	вугілля, залізо
III 1890 – 1940 рр.	Превалювання електрики і сталі	перші дослідницькі лабораторії в корпораціях, технічні стандарти	залізниця, телефон	електрика	сталь
IV 1940 – 1990 рр.	Превалювання автомобілів і синтетичних матеріалів	бурхливе зростання в корпораціях і в держсекторі, доступ до вищої освіти	автостради, авіалінії, радіо і телебачення	нафта	нафта, пластмаси
V з 1990 р.	Комп'ютерна революція	глобальні мережі, безперервна освіта і професійне навчання	інформаційні мережі, Інтернет	газ/нафта	мікроелектроніка

Джерело: складено за [9, с. 15]

Характеризуючи хвилі інноваційного розвитку за виділеними періодами, проф. Захарченко В. І. акцентує такі фактори, як стан науки і освіти, транспорт і зв'язок, енергетичні ресурси, а також універсальний дешевий ресурс. Таким чином, на кінець ХХ століття припадає п'ята хвиля, що супроводжується комп'ютерною революцією, надшвидким розвитком і поширенням інтернет-технологій, формуванням глобальних науково-дослідних мереж. Відповідно сьогодні вже почали проявлятися контури нового укладу, що полягає у посиленні соціально-економічної

спрямованості нових технологій, які, на відміну від попередніх циклів, виводять на перший план проблеми здоров'я, особистої безпеки, екології, доступу до технологій і ресурсів, інтелектуального і творчого розвитку особистості.

Водночас автори монографії «Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України» наголошують на прискоренні описаних хвиль інноваційного розвитку, що дозволяє стверджувати про скорочення тривалості п'ятої хвилі, у якій зараз перебуває людство [28, с. 351].

Враховуючи важливість розуміння сутності інновацій для розкриття ролі інноваційної діяльності у розвитку підприємства і держави, необхідно дослідити тлумачення поняття «інновація» на різних етапах розвитку економічної науки.

У перекладі на українську англomовного терміну «innovation» інновація означає нововведення. Саме це мав на увазі Й. Шумпетер, коли використав термін «інновація» для опису п'яти типових видозмін у розвитку виробництва і ринку:

- використання нових технологічних процесів, техніки чи нового ринкового забезпечення виробництва;
- запровадження продукції з новими властивостями;
- використання нових джерел сировини;
- зміни в організації виробництва та його матеріально-технічному забезпеченні;
- поява нових ринків збуту [3; 34].

За більш ніж сто років розвитку теорії інновацій підходи вчених до розуміння сутності цього терміну значно змінилися. Аналіз публікацій класиків теорії та сучасних, зокрема вітчизняних, дослідників дозволяє систематизувати підходи до визначення сутності поняття «інновації». Прослідковуються різні підходи до розуміння інновацій у сфері економіки, які умовно можна поділити на чотири групи.

1) *Інновація як зміни.* Представники цього підходу, зокрема Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук [1]; О. І. Дідченко, О. Ю. Бибочкіна [7], Р. Мюллер (R. Muller) [18], О. М. Семенюк [25], В. І. Чобіток [31] і Й. Шумпетер [34], розглядають інновації як зміни, що вносяться у різні напрями діяльності підприємства (наприклад, техніки, технології, екології, організації, соціального життя підприємства тощо).

Вважаємо такий підхід надто узагальненим, оскільки його прихильники фокусуються саме на наявності змін, не описуючи мету і результат таких змін у визначенні поняття. Лише окремі автори додають, що ці зміни проводяться з метою підвищення конкурентоспроможності підприємства (Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук [1], О. І. Дідченко, О. Ю. Бибочкіна [7]; В. І. Чобіток [31]). Крім того, погоджуємося з В. В. Зянько, І. Ю. Єпіфановою та В. В. Зянько [10], які наголошують на тому, що не всі зміни носять ознаки інноваційних. Наприклад, зміни у системі є ознакою нормального функціонування та розвитку системи, а тому не завжди є інноваціями. Водночас інновацією потрібно вважати лише ті зміни, які є свідомими, керованими і позитивними стосовно зовнішнього середовища [10, с. 9].

2) *Інновація як процес.* Науковці, що представляють цей підхід, зокрема Г. С. Волобуєв [4], О. І. Гарафонова [5], М. І. Диба, О. М. Юркевич [28], В. Костецький [11], І. Луциків [15], В. С. Найдюк [19], В. П. Соловійов [26], Л. І. Телишевська, О. В. Птащенко, К. О. Коледіна [27], А. М. Хімченко, О. О. Махнович [30], О. В. Чумак [33], пропонують розглядати інновацію як процес якісних змін [19], процес створення і комерціалізації нових техніки, технології, товарів тощо [4], процес вкладання фінансових ресурсів у розробку, впровадження, поширення і використання результатів інноваційного процесу [28]. Окремі представники цього підходу розглядають інновацію як процес на макрорівні, представляючи його

перетворенням потенційного НТП у реальний [30], інші – з позицій підприємства [4, 5, 11].

Аналіз застосування цього підходу сучасними науковцями підтверджує відсутність єдиної думки щодо сутності інновацій. Проте, на відміну від попереднього підходу, він описує інновацію у динаміці, що дозволяє розглядати певні її етапи, включаючи наслідки впровадження для підприємства та економіки в цілому.

3) *Інновація як результат.* Науковці, що підтримують цей підхід до формулювання сутності інновацій, зокрема В. Д. Бабич [2], О. О. Безпрозванних [3], О. В. Гончаренко [6], В. В. Зянько, І. Ю. Єпіфанова, В. В. Зянько [10], П. М. Коюда, І. А. Шейко [12], Н. П. Круш [14], Ю. В. Макогон, Т. С. Медведкін [16], В. С. Найдюк [19], Т. В. Романчик [24], В. П. Соловійов [26], П. С. Харів [29], М. В. Чорна, С. В. Глухова [32] наголошують на важливості кінцевого етапу інноваційної діяльності. Винахід або ідея самі по собі не є інновацією, а стають нею лише після втілення у певній предметній субстанції [10, 16], яка є об'єктом інтелектуальної власності [3]. Важливим аспектом інновації ця група авторів вважає комерціалізацію [6, 32], а також наявність соціально-економічного та інших ефектів [2, 10, 12, 14] або додаткової цінності [24].

Зазначений підхід, на відміну від попередніх, фокусується на результаті ідеї чи творчого підходу. Підтримуємо точку зору, що не всі винаходи можуть бути доведені до реального впровадження, а тому не всі з них можуть вважатися інноваціями.

4) *Інновація як інструмент.* Представники цього підходу, зокрема П. Друкер [8] і В. С. Найдюк [19], розглядають інновацію як інструмент для створення нових можливостей. На наш погляд, інновація дійсно може стати інструментом у розширенні бізнесу, проте визначення поняття має розкривати сутність явища, а не лише його функції чи завдання.

Необхідно також зазначити, що окремі автори описують сутність поняття «інновації», виходячи одразу з декількох ознак. Наприклад, В. С. Найдюк характеризує інновації одночасно як результат винахідництва, процес якісних змін та інструмент для створення нових можливостей [19, с. 256]. На нашу думку, таке визначення не надає точних характеристик інновації, є узагальненим і дещо розмитим.

Таким чином, дослідження існуючих підходів до розуміння сутності поняття «інновація» доводить відсутність єдиної думки серед науковців. Водночас проф. М. І. Крупка наголошує на тому, що такого єдиного визначення і не може існувати, оскільки тлумачення інновації залежить від методу конкретної науки, мети дослідження тощо [13, с. 20].

Важливою проблемою при визначенні інновації, на думку багатьох дослідників, є розмежування нової ідеї та інновації. Як зауважують В. В. Зянько, І. Ю. Єпіфанова і В. В. Зянько, «... далеко не кожна новаторська ідея має шанс у перспективі породити інновацію» [10, с. 9]. Лише впровадження ідеї в практичне життя може надати змогу оцінити її ефективність. Також важливо визначити ступінь новизни розробленого продукту, методу чи засобу.

Німецький вчений Г. Менш (G. Mensch) запропонував використовувати термін «псевдоінновація» для тих випадків, коли запропонований новий продукт за основними параметрами суттєво не відрізняється від існуючих, має лише видимі ознаки оновлення, які не є значущими для споживача [17]. Вважаємо, що суттєвість новизни також має бути врахована у визначенні поняття «інновація».

На перший погляд здається, що всі запропоновані авторські визначення поняття «інновація» мають право на існування, а формулювання сутності інновації не є достатньо важливим. Насправді визначення «інновації» впливає на відображення господарських процесів, пов'язаних з інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання, в обліку і фінансовій

звітності, а також у статистичних показниках, на підставі яких аналізується інноваційна активність на рівні регіонів і держави в цілому.

Важливість застосування єдиних підходів до оцінки інновацій на рівні суб'єктів господарювання визнана багатьма країнами. Наприклад, Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) спільно з Євростатом, починаючи з 1992 року видають спільний методичний документ, відомий як «Керівництво Осло – Рекомендації зі збору та аналізу даних стосовно інновацій» [20]. Це керівництво є основним методологічним документом у сфері інновацій для країн, що безпосередньо беруть участь в діяльності ОЕСР, а також для країн Східної Європи, Латинської Америки, Азії, Африки, які не є членами ОЕСР. «Керівництво Осло» схвалено Комітетом ОЕСР з наукової та технологічної політики, Комітетом ОЕСР зі статистики і Робочою групою Євростату зі статистики науки, технологій та інновацій. У 2018 році було видано четверту редакцію цього документа. Попередні редакції видавалися у 1997 і 2005 роках.

Як зазначено у передмові до «Керівництва Осло», видання 2018 року надає поліпшені рекомендації, що відображають еволюцію інтересів користувачів і накопичений практичний досвід. Видання містить нові матеріали, призначені для підтримки виміру інновацій поза сферою бізнесу, розуміння внутрішніх і зовнішніх драйверів інновацій як в бізнесі, так і всередині фірми і, полегшення використання даних з інновацій для статистики та аналізу.

Отже, у редакції 2018 року міститься таке визначення інновації – це новий або вдосконалений продукт чи процес (або їх комбінація), який суттєво відрізняється від попередніх продуктів або процесу суб'єкта, що був доступний потенційним користувачам (продукт) або введений у користування суб'єктом (процес) [20, с. 20].

Схоже за змістом, але розширене визначення містить і Закон України «Про інноваційну діяльність»: «інновації – новостворені (застосовані) і

(або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [21].

Зазначені нормативні визначення інновацій фокусуються саме на результаті (продукт та процес), а також на суттєвості (істотності) відмінностей від вже існуючого продукту чи процесу. Вважаємо, що такий підхід ставить проблему оцінки суттєвості відмінностей між вже існуючими продуктами і процесами та новими.

Також важливою є дискусія навколо застосування вітчизняними науковцями і практиками термінів «новація», «нововведення», «новина» [9; 10; 12; 16; 23; 32]. Окремі автори вважають ці терміни синонімами, інші – різними етапами інноваційного процесу. На наш погляд, інноваційний процес можна представити у такому вигляді (рис. 1).

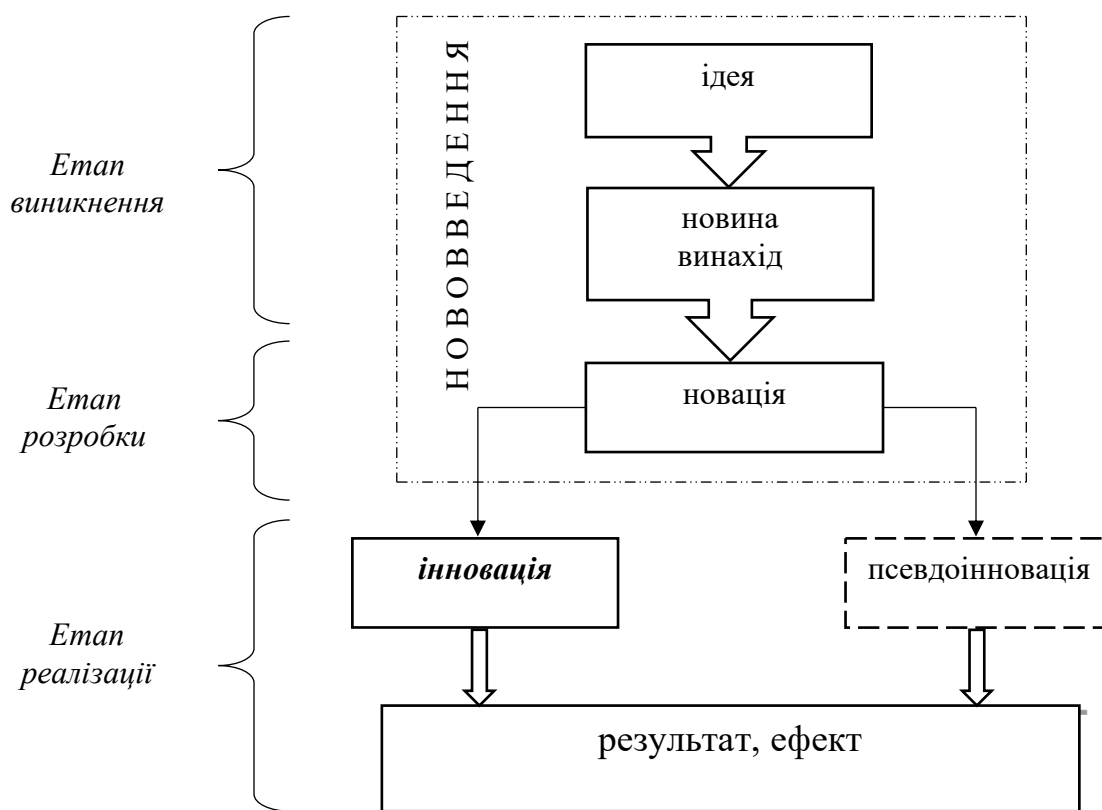

Рис. 1. Основні етапи інноваційного процесу

Джерело: складено автором на основі [32]

При цьому творча ідея стає новиною (винаходом) в процесі проведення дослідницьких робіт, а доведення її до готової технології, виробничого чи організаційного процесу, патенту, товарного знаку тощо формує новацію. В результаті реалізації новації відбувається її розмежування на інновацію та псевдоінновацію, тобто виявлення справді нових або лише удосконалених продуктів (процесів). Далі відбувається комерціалізація та дифузія інновацій, що формує результат у вигляді додаткового доходу, прибутку, отримання економічного, соціального, екологічного та інших видів ефектів.

Необхідно зауважити, що досягнення результату (ефекту) в процесі реалізації інновації не характеризує її відмінності від псевдоінновації. Наприклад, ми не згодні з точкою зору авторів М. В. Чорної та С. В. Глухової, які вважають, що в результаті інновації отримується надприбуток, а в результаті реалізації удосконаленого продукту – середній рівень прибутку. Вважаємо, що розмір отриманого прибутку залежить не лише від новизни продукту чи процесу, але й від дії інших факторів (зокрема, позицій підприємства на ринку, компетентності і досвіду керівництва, маркетингової стратегії, реакції потенційних покупців на інновацію тощо). Тобто насправді не завжди нова технологія чи процес можуть приносити надприбуток, а вдале позиціонування підприємства на ринку та дія відповідних чинників можуть допомогти отримати надприбуток і від реалізації псевдоінновації.

Не менш важливою проблемою є можливість оцінити процес перетворення ідеї на інноваційний продукт на рівні суб'єктів господарювання. На сьогоднішній день в Україні підприємства самостійно оцінюють стан своєї інноваційної активності та впровадження інновацій, інформацію щодо якого вони готують і подають у статистичному звіті за формою ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємства за період» один раз на два роки [35]. При цьому роз'яснення щодо показників

зазначеної форми, затверджені Головою Державної служби статистики України 16.07.2018 р., містять такий опис інновацій: «Новою або вдосконаленою продукцією (товари, послуги) вважається продукція (товари, послуги), яка є новою або значно поліпшеною у частині своїх властивостей або способів використання» [35]. Також наведено приклади значних удосконалень в технічних характеристиках, зокрема: заміна вихідних матеріалів матеріалами з поліпшеними характеристиками (повітропроникні тканини, легкі, але міцні композити, екологічно безпечні пластмаси тощо); приймачі системи глобального позиціонування (GPS) на транспортних засобах; побутові прилади з вбудованим програмним забезпеченням, яке підвищує зручність і простоту використання; харчові продукти з новими функціональними характеристиками; вироби із значно зниженим енергоспоживанням; істотні зміни у продукції для досягнення відповідності стандартам захисту навколишнього середовища; нові види послуг, що істотно поліпшують доступ споживачів до товарів або послуг; інтернет-послуги (банківські операції або оплата рахунків); впровадження смарт-карт і багатоцільових пластикових карток тощо. При цьому підприємство має самостійно визначити істотність змін та поліпшень, а також ступінь їх новизни, що є достатньо суб'єктивним і не завжди може відповідати реальній ситуації.

Враховуючи важливість інформації суб'єктів господарювання, на підставі якої формуються дані та проводиться аналіз інноваційної діяльності на рівні країни, вважаємо доцільним уточнити визначення інновацій як об'єкта аналізу та аудиту. Отже, пропонуємо розглядати *інновації як створення, застосування та комерціалізацію нових результатів наукових досліджень щодо продукції (робіт, послуг) і процесів (технологічних, організаційних, управлінських), що забезпечують ефективність діяльності суб'єкта господарювання і спрямовані на задоволення суспільних потреб.*

Висновки. Запропонований підхід щодо визначення інновацій як об'єкта аналізу та аудиту дозволяє уточнити їх сутність, забезпечивши більш точні та об'єктивні дані для системи обліку і статистики, та потребує подальших досліджень.

Література

1. Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія. Київ : КНЕУ, 2003. 394 с.
2. Бабич В. Д. Теоретико-методичний підхід до визначення економічної сутності інноваційної діяльності та її підсистем // Соціальна економіка. 2016. № 1 (51). С. 87–93.
3. Беспрозванных О. А. Разработка терминосистемы инвестирования инновационной деятельности // Бізнес Інформ. 2012. № 2. С. 76–81.
4. Волобуєв Г. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств // Економічний вісник Донбасу. 2016. № 3(45). С. 213–217.
5. Гарафонова О. І. Основні напрямки оцінки інноваційного розвитку та управління інноваціями на підприємствах // Бізнес Інформ. 2014. № 3. С. 100–103.
6. Гончаренко О. В. Економічна сутність інновацій та джерела їх формування // Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 24. С. 4–6.
7. Дідченко О. І., Бибочкина О. Ю. Сутність та класифікація інновацій // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2013. Вип. № 4. С. 48–58.
8. Друкер П. Ф. Бизнес и инновации ; пер. с англ. и ред. К. С. Головинского. Москва : ООО «И. Д. Вильямс», 2007. 432 с.
9. Захарченко В. І. Інновації та економічне зростання в сучасній економіці // Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: монографія.

- Вип. 1. / за ред. д.е.н., доц. Є.І. Масленнікова. Херсон: Грінь Д.С., 2016. С. 12–28.
10. Зянько В. В., Єпіфанова І. Ю., Зянько В. В. Інноваційна діяльність підприємств та її фінансове забезпечення в умовах трансформаційних змін економіки України : монографія. Вінниця: ВНТУ, 2015. 172 с.
 11. Костецький В. Вплив інноваційної діяльності суб'єктів господарювання на інноваційний розвиток економіки держави // Світ фінансів. 2019. № 1(58). С. 132–144.
 12. Коюда П. М., Шейко І. А. Ефективність інноваційної діяльності підприємств: теорія та практика : монографія. Харків : ХНУРЕ, 2013. 337 с.
 13. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів : Видавн. центр Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2001. 607 с.
 14. Круш Н. П. Методологічні підходи до сутності поняття інновація // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2017. Вип. 19. С. 117–124.
 15. Луциків І. Економічна суть інноваційної діяльності // Галицький економічний вісник. 2010. № 2(27). С. 89–95.
 16. Макогон Ю. В., Медведкін Т. С. Організаційні форми сприяння інноваційної діяльності: науково–технічні агломерації, технопарки й технополіси // Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З. С. Варналія. Київ : НІСД, 2007. С. 506–559.
 17. Mensch G. Das technologische Patt: Innovation überwinden die Depression. Frankfurt/Main, 1975. 287 p.
 18. Muller R. Das Management der Innovation. Frankfurt am Mein, 1973. 327 p.

19. Найдюк В. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. № 3. С. 251–263.
20. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities / OESD Publishing ; Eurostat, Paris. 2018. 256 p.
21. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/40-15> (дата звернення: 04.09.2019).
22. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80> (дата звернення: 01.08.2019).
23. Рогоза М. Є., Вергал К. Ю. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 136 с.
24. Романчик Т. В. Теорія інновації: дослідження понятійного апарату // Бізнес Інформ. 2014. № 10. С. 138–142.
25. Семенюк О. М. Інноваційна діяльність як основа розвитку підприємства // Вчені записки Університету «КРОК». 2013. Вип. 33. С. 218–223.
26. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций). Київ: Фенікс, 2004. 560 с.
27. Телишевська Л. І., Птащенко О. В., Коледіна К. О. Інновації: сутність та правові засади їх реалізації // Бізнес Інформ. 2014. № 12. С. 142–146.
28. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України : монографія / за ред. д.е.н., проф. М. І. Дибі і к.е.н., доц. О. М. Юркевич. Київ : КНЕУ, 2013. 425 с.

29. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів : монографія. Тернопіль : «Економічна думка», 2003. 326 с.
30. Хімченко А. М., Махнович О. О. Економічний зміст, місце та класифікація інноваційних процесів у суспільному виробництві // Бізнес Інформ. 2013. № 10. С. 71–76.
31. Чобіток В. І. Формування системи оцінки інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств // Соціальна економіка. 2017. № 1 (53). С. 135–139.
32. Чорна М. В., Глухова С. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : монографія. Харків : ХДУХТ, 2012. 210 с.
33. Чумак О. В. Соціально-філософський аналіз поняття «інновація» та «інноваційна діяльність» // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2009. Вип. 36. С. 152–165.
34. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала и цикла конъюнктуры): Пер. с нем. Москва : Прогресс, 1982. 453 с.
35. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 05.09.2019).